

ساخت زبان فارسی

دکتر نساء نبی‌فر

عضو هیأت علمی

دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

تبریز - ۱۳۹۳

سرشناسه	: نبی فر، نسا، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: Nabi far, Nesa
مشخصات نشر	: ساخت زبان فارسی
مشخصات ظاهری	: تبریز: درویش، ۱۳۹۳.
شابک	: ۱۵۴ص.، مصور، جدول. 978-600-7262-36-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیای مختصر
یادداشت	: این مدرک در آدرس http://opac.nlai.ir
	: قابل دسترسی است.
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۶۷۶۴۴

با همکاری

ساخت زبان فارسی

تألیف: دکتر نساء نبی فر

انتشارات درویش

تهران - میدان ساعت - جنب بانک سرمایه

ساختمان توحید - پلاک ۱۳

تلفن: ۰۲۱-۳۵۵۴۷۶۷ - همراه: ۰۲۱-۷۷۷۲ ۴۶۶ - ۰۹۱۴

np_nashr@yahoo.com

www.np-nashr.com

تایپ، طراحی و صفحه‌آرایی : فرشید

نوبت چاپ : دوم (اول ناشر) - ۱۳۹۳

اندازه و تعداد صفحه : وزیری ۱۵۴ ص

تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۶۲-۳۶-۸ - ISBN: 978-600-7262-36-8

قیمت: ۸۰/۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

صفحه	عنوان	پیشگفتار
۱۱		
	فصل اول	
		پیش زمینه
۱۵	۱-۱- زبان	
۱۵	۲-۱- نشانه‌ی زبانی	
۱۶	۱-۲-۱ انواع نشانه‌ها	
۱۷	۲-۲-۱ ویژگی‌های نشانه‌ی زبانی	
۱۷	۱-۲-۲-۱ طبیعت اختیاری نشانه‌ی زبانی	
۱۷	۲-۲-۲-۱ تغییر ناپذیری نشانه‌ی زبانی	
۱۸	۳-۲-۲-۱ تغییر پذیری نشانه‌ی زبانی	
۱۸	۴-۲-۲-۱ ماهیت خطی صورت آوایی	
۱۹	۳-۱- نظام زبان	
۱۹	۴-۱- دستور زبان چیست؟	
۲۱	۵-۱- زبان‌شناسی	
۲۳	۶-۱- خلاصه مطالب	
۲۳	۷-۱- سئوالات تشریحی	
۲۴	۸-۱ سئوالات چند گزینه‌ای	
۲۴		

فصل دوم

	آشنایی با حوزه‌های آواشناسی و واج‌شناسی
۲۷	۱-۲- آواشناسی
۲۷	۲-۲- واج‌شناسی
۲۸	۳-۲- آوا و واج
۲۸	۴-۲- اندامهای گویشی
۲۹	۱-۴-۲ حفره دهانی و دماغی
۳۰	۵-۲- دسته بندی صداها
۳۰	۱-۵-۲ واکها
۳۱	۲-۵-۲ همخوان‌ها
۳۲	۳-۵-۲ واک‌های مرکب
۳۴	

۳۵	۶-۲- جفت کمینه؛ مجموعه‌ی کمینه
۳۵	۷-۲- هجا
۳۶	۸-۲- جمع بندی مطالب
۳۶	۹-۲- سئوالات تشریحی
۳۶	۱۰-۲- سئوالات چند گزینه‌ای

فصل سوم

۴۱	فرایندهای آوایی در زبان فارسی
۴۱	۳-۱- خط آوانگار و واج نگار
۴۲	۳-۲- علائم و واج‌های همخوانی
۴۳	۳-۳- علائم واج‌های واکه‌ای
۴۳	۳-۴- قواعد خط واج نگار
۴۵	۳-۵-۱- فرایندهای آوایی
۴۵	۳-۵-۲- همگون سازی
۴۶	۳-۵-۲- همانندی واکه‌ای
۴۶	۳-۵-۳- ناهمگونی
۴۷	۴-۵-۳- قلب
۴۷	۵-۵-۳- حذف
۴۷	۶-۵-۳- اضافه
۴۸	۷-۵-۳- ابدال
۴۸	۶-۳- جمع بندی
۴۸	۷-۳- سئوالات تشریحی
۴۸	۸-۳- سئوالات چند گزینه‌ای

فصل چهارم

۵۳	صرف
۵۳	۱-۴- واژه چیست؟
۵۴	۲-۴- تکواژ
۵۴	۳-۴- تکواژ آزاد و وابسته
۵۵	۴-۴- تکواژ قاموسی و دستوری
۵۵	۵-۴- تکواژهای مقید یا وابسته
۵۵	۶-۴-۱- تکواژهای مقید اشتقاقی

۵۶	۴-۵-۲- تکواژهای وابسته‌ی تصریفی
۵۶	۴-۵-۳- تکواژهای وابسته‌ی نحوی (واژه بست‌ها)
۵۷	۴-۵-۱- واژه بست ساده و ویژه
۵۹	۴-۶- تفاوت‌های وندهای اشتقاقی و تصریفی
۶۰	۴-۷- تکواژ صفر
۶۰	۴-۸- تکواژ میانجی
۶۱	۴-۹- تکواژ رسوبی
۶۱	۴-۱۰- تکواژ گونه
۶۲	۴-۱۱- قواعد تقطیع واژه‌ها به واحدهای سازنده‌ی آن‌ها
۶۳	۴-۱۲- ریشه، پایه و ستاک
۶۳	۴-۱۲-۱- ریشه
۶۴	۴-۱۲-۲- پایه
۶۴	۴-۱۲-۳- ستاک
۶۶	۴-۱۳- خلاصه‌ی فصل
۶۶	۴-۱۴- سئوالات تشریحی
۶۷	۴-۱۵- سئوالات چند گزینه‌ای

فصل پنجم

۷۱	فرایندهای واژه‌سازی در زبان فارسی
۷۱	۵-۱- فرایند اشتقاق
۷۲	۵-۲- ترکیب
۷۳	۵-۲-۱- طبقه‌بندی کلمات مرکب
۷۳	۵-۲-۱-۱- طبقه‌بندی بر پایه‌ی اجزاء ساختاری
۷۳	۵-۲-۱-۲- طبقه‌بندی مبتنی بر شیوه‌ی ترکیب
۷۴	۵-۲-۱-۳- طبقه‌بندی کلمات مرکب از نظر معنایی
۷۶	۵-۳- اشتقاق و ترکیب
۷۶	۵-۴- فرایندهای فرعی واژه‌سازی در زبان فارسی
۷۶	۵-۴-۱- فرایند تکرار
۸۰	۵-۴-۲- فرایند تبدیل (صفر)
۸۱	۵-۴-۳- فرایند کوتاه‌سازی
۸۱	۵-۴-۴- فرایند توخیم
۸۲	۵-۴-۵- فرایند پس‌سازی

۸۲	 ۵-۴-۶- سر واژه‌سازی
۸۳	 ۵-۴-۷- فرایند ادغام
۸۳	 ۵-۴-۸- گسترش استعاری
۸۴	 ۵-۴-۹- واژه‌های بدیع
۸۴	 ۵-۵- خلاصه فصل
۸۴	 ۵-۶- سوالات تشریحی
۸۵	 ۵-۷- سوالات چندگزینه‌ای

فصل ششم

۸۹	 ترکیب‌های نحوی واژگانی در زبان فارسی
۸۹	 ۶-۱- ترکیب‌های نحوی واژگانی
۹۰	 ۶-۱-۱- ترکیب نهادی
۹۰	 ۶-۱-۲- ترکیب مفعولی
۹۰	 ۶-۱-۳- ترکیب اضافی
۹۱	 ۶-۱-۴- ترکیب وصفی
۹۲	 ۶-۱-۵- ترکیب بدلی
۹۲	 ۶-۱-۶- ترکیب متممی
۹۲	 ۶-۱-۷- ترکیب قیدی
۹۲	 ۶-۱-۸- ترکیب عطفی
۹۳	 ۶-۱-۹- ترکیب عددی
۹۳	 ۶-۲- جمع‌بندی مطالب
۹۳	 ۶-۳- سوالات تشریحی
۹۳	 ۶-۴- سوالات چندگزینه‌ای

فصل هفتم

۹۷	 آشنایی با حوزه‌ی نحو
۹۷	 ۱-۷- نحو
۹۷	 ۱-۷-۱- واحدهای نحوی
۹۸	 ۱-۷-۱-۱- گروه اسمی
۱۰۰	 ۱-۷-۱-۲- گروه صفتی
۱۰۰	 ۱-۷-۱-۳- گروه حرف اضافه‌ای
۱۰۱	 ۱-۷-۱-۴- گروه قیدی

۱۰۲	 ۷-۱-۱-۵ گروه فعلی
۱۰۵	 ۷-۲ نمودار درختی و تحلیل گروه به کمک آن
۱۰۵	 ۷-۲-۱ ویژگی‌های نمودار درختی
۱۰۶	 ۷-۲-۱-۱-۲ نمایش طرح درختی عبارت اسمی
۱۰۷	 ۷-۲-۱-۲-۲ نحوه‌ی نمایشی گروه صفتی
۱۰۸	 ۷-۲-۱-۲-۳ گروه حرف اضافه ای
۱۰۹	 ۷-۲-۱-۲-۴ گروه قیدی
۱۱۰	 ۷-۲-۱-۲-۵ نحوه‌ی نمایش گروه فعلی
۱۱۲	 ۷-۳ خلاصه‌ی مطالب
۱۱۲	 ۷-۴ سئوالات تشریحی
۱۱۲	 ۷-۵ سئوالات چند گزینه‌ای

فصل هشتم

۱۱۵	 جمله و جمله‌واره در زبان فارسی
۱۱۵	 ۸-۱ جمله
۱۱۵	 ۸-۲ جمله‌واره
۱۱۷	 ۸-۳ انواع جمله
۱۱۷	 ۸-۳-۱ جمله ساده
۱۱۸	 ۸-۳-۱-۱ جمله‌ی ساده پرسشی
۱۲۰	 ۸-۳-۱-۲ جمله‌های ساده‌ی امری
۱۲۰	 ۸-۳-۱-۳ شبه جمله
۱۲۱	 ۸-۳-۲ جمله‌ی مرکب
۱۲۲	 ۸-۳-۳ جمله‌ی مشتق
۱۲۵	 ۸-۴ خلاصه فصل
۱۲۶	 ۸-۵ تمرین‌های تشریحی
۱۲۶	 ۸-۶ سئوالات چند گزینه‌ای

واژه‌نامه و تعاریف

۱۲۹	 ادات
۱۲۹	 اسنادی سازی
۱۳۰	 اصطلاح یا ضرب المثل
۱۳۰	 الگوهای قرض‌گیری

۱۳۰	الف. قرض گیری مستقیم
۱۳۰	ب. قرض گیری غیر مستقیم
۱۳۱	پ. ترجمه‌ی قرضی
۱۳۱	ت. تعبیر قرضی
۱۳۱	ث. ترجمه و تعبیر قرضی
۱۳۱	ج. تغییر قرضی
۱۳۲	چ. آمیزش قرضی
۱۳۲	ح. تبادل قرضی
۱۳۲	انواع تکواژ گونه‌گی
۱۳۲	الف. تکواژ گونه‌گی مقید به بافت آوایی
۱۳۲	ب. تکواژ گونه‌گی مقید به بافت دستوری
۱۳۳	پ. تکواژ گونه‌گی مقید به بافت صرفی
۱۳۳	ت. تکواژ گونه‌گی مقید به بافت واژگانی
۱۳۳	انواع فعل
۱۳۴	باز دارندگی
۱۳۵	بند درونه‌ای
۱۳۵	جهت
۱۳۵	زایایی
۱۳۷	زمان
۱۳۹	شبه اسنادی سازی
۱۴۱	شخص
۱۴۱	شمار
۱۴۱	قلب نحوی
۱۴۲	مبتدا سازی
۱۴۲	متمم
۱۴۳	متمم نما
۱۴۳	محدودیت‌های واژه‌سازی
۱۴۴	موضوع
۱۴۴	نمود
۱۴۵	واژه‌ی موجود و واژه‌ی محتمل
۱۴۵	وجه
۱۵۰	منابع و مأخذ

پیشگفتار

در طول سال‌هایی که ساخت زبان فارسی را در دانشگاه تدریس می‌کردم با این مسئله مواجه بودم که دانشجویان از محتوای این درس شناختی ندارند همیشه از بنده سؤال می‌کردند که ساخت زبان فارسی به چه دردی می‌خورد و برای چیست. بنابراین لازم دیدم تا کتابی در این زمینه تألیف کنم و اهداف ساخت زبان فارسی را در طی فصول مختلف معرفی می‌کنم. تا دانشجویان مترجمی و کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، یک آشنایی کلی با این درس پیدا کنند. نگارنده سعی کرده است مطالب این کتاب را تا حد ممکن به بیانی روشن و ساده ارائه نماید تا حتی افرادی که در کلاس درسی مربوط به این موضوع شرکت نمی‌کنند هم از آن بهره‌مند شوند.

کتاب حاضر در هشت فصل توصیفی از اصطلاحات بنیادی زبان‌شناسی سودجسته تا ضمن معرفی شیوهی ساخت زبان فارسی، مختصات آوایی - واجی - صرفی و نحوی آن را نیز ارائه دهد. در این مباحث سعی شده، بیشتر از چهارچوب نظری، دستور زایشی، استفاده شود. پس از معرفی اصطلاحات و توصیف آن‌ها در آخر هر فصل سئوالات تشریحی و سئوالات چند گزینه‌ای ارائه شده است. در انتهای کتاب هم واژه‌نامه‌ی تخصصی مربوط به ساخت زبان فارسی ارائه شده است.

انتشار این کتاب بدون حمایت‌های مسئولین محترم و اساتید فرزانه‌ی فعال دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز هرگز میسر نمی‌شد. مراتب امتنان خویش را از تمام این بزرگواران ابراز داشته، و در نهایت از همسرم و فرزندم عاشقانه سپاسگزارم.

نساء نبی فر

www.ketab.ir